

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
ANTRASIS SKYRIUS

BYLA PUZINAS (2) PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 63767/00)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2007 m. sausio 9 d.

Byloje Puzinas prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:
pirmininko J.-P. COSTA,

teisėjų A. B. BAKA,

I. CABRAL BARRETO,

A. MULARONI,

E. FURA-SANDSTRÖM,

D. JOČIENĖS,

D. POPOVIĆ,

ir *skyriaus kanclerio pavaduotojo* S. NAISMITH,

po svarstymo uždaramame posėdyje 2006 m. gruodžio 5 dieną,

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Alvydas Puzinas (pareiškėjas), kuris 2000 m. lapkričio 18 d. pateikė Teismui pareiškimą (Nr. 63767/00) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 34 straipsnį.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. Konkrečiai, pareiškėjas teigė, kad buvo pažeisti Konvencijos 8, 10 ir 11 straipsniai, kadangi jam buvo skirta drausminė nuobauda už nuteistųjų korespondencijos išsiuntimo nustatytos tvarkos nesilaikymą.

4. 2005 m. gruodžio 13 dienos nutarimu Teismas paskelbė pareiškimą iš dalies priimtiniu.

5. Pareiškėjas ir Vyriausybė pateikė savo papildomas rašytines pastabas (59 taisyklės 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

6. Pareiškėjas gimė 1952 m. ir gyvena Panevėžyje.

7. Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

8. 1991 m. gruodžio 12 d. Aukščiausiasis Teismas skyrė pareiškėjui 13 metų laisvės atėmimo bausmę už nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis. Pareiškėjas atliko bausmę pataisos darbų įstaigoje Rasų g. Vilniuje (*Vilniaus sustiprintojo režimo pataisos darbų kolonija*). Jis buvo paleistas lygtinai nenurodytą 2002 metų dieną.

9. Pareiškėjas yra nuteistųjų savitarpio pagalbos ir paramos organizacijos „Laisvė“ pirmininkas. 1999 m. liepos 9 d. pareiškėjas šios organizacijos ir kai kurių kitų nuteistųjų vardu pasirašė skundą, kuriame skundėsi kalinimo sąlygomis pataisos darbų įstaigoje Rasų g. ir įvairiais tariamai neteisėtais pataisos darbų įstaigos administracijos veiksmais. Skundas buvo adresuotas 10 asmenų: penkiems valstybės pareigūnams ir penkiems privačios žiniasklaidos atstovams. Pasak pareiškėjo, jis išsiuntė skundą ne per pataisos darbų įstaigos administraciją, o per kitą nuteistąjį, kuris buvo paleistas iš įkalinimo įstaigos, siekdamas išvengti cenzūravimo.

10. Nustačius, kad 1999 m. liepos 9 d. skundo išsiuntimas ne per pataisos darbų įstaigos administraciją pažeidžia Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 6 dalį, 1999 m. liepos 20 d. Kalėjų departamento direktorius skyrė pareiškėjui drausminę nuobaudą, uždraudamas jam gauti siuntinį pasimatymo su artimaisiais metu. Taip pat buvo nustatyta, kad Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinosios taisyklės (V priedas) draudžia nuteistiesiems naudotis asmeniniais kompiuteriais, kaip kad buvo šio laiško atveju. Direktorius nurodė, kad pareiškėjas galėjo kreiptis su skundu tik į valstybės institucijas, o ne į kitas organizacijas ar asmenis (50 straipsnio 1 dalis). Direktorius taip pat nurodė, kad Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 6 dalis draudžia siųsti skundus „už kitus nuteistuosius“.

11. Pareiškėjui šią nuobaudą apskundus, 1999 m. gruodžio 8 d. Seimo kontrolierė nustatė, kad Pataisos darbų kodekso nuostatos tinkamai negina nuteistųjų teisės jungtis į asociacijas. Seimo kontrolierė nepareiškė savo nuomonės dėl nuobaudos teisėtumo.

12. Pareiškėjas kreipėsi į administracinius teismus, teigdamas, kad nuobauda buvo neteisėta. 2000 m. kovo 6 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas atsisakė priimti pareiškėjo skundą kaip nepriskirtiną šio teismo jurisdikcijai.

13. 2000 m. kovo 30 d. Vyriausiasis administracinis teismas paliko nutartį dėl skundo nepakeistą. Pareiškėjui ši sprendimą apskundus, 2000 m. gegužės 10 d. Apeliacinis teismas panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimus. Teismas *inter alia* nustatė, kad pataisos darbų įstaigos administracija yra vykdomosios valdžios dalis, todėl administraciniai teismai buvo kompetentingi išnagrinėti pareiškėjo skundą dėl pataisos darbų įstaigos administracijos tariamai neteisėtų veiksmų.

14. Vėliau pareiškėjas pateikė skundą pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso reikalavimus. 2001 m. gegužės 29 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas išnagrinėjo skundą dalyvaujant pareiškėjui, kuris buvo atvežtas į teismo posėdį tiesiai iš pataisos darbų įstaigos.

15. Teismas atmetė skundą kaip nepagrįstą ir nustatė, kad 1999 m. liepos 20 d. nuobauda buvo paskirta teisėtai. Teismas *inter alia* konstatavo, kad:

„Sutinkamai su Pataisos darbų kodekso 50 str. 1 d., nuteistiesiems yra suteikta teisė kreiptis su pareiškimais, pasiūlymais ir skundais į valstybės organus, visuomenines organizacijas ir pareigūnus. Esant reikalui, prie šių raštų administracija gali pridėti savo paaiškinimus. Tačiau į nurodytas institucijas nuteistiesiems yra draudžiama kreiptis ne per pataisos darbų įstaigos administraciją (Pataisos darbų kodekso 50 str. 6 d.). Pareiškėjas pripažino, kad pareiškimus dešimčiai adresatų išsiuntė nelegaliai – per asmenį, kuris baigė atlikti savo bausmę ir buvo paleistas iš bausmės atlikimo vietos. Tuo pačiu, administracijai buvo atimta teisė pareikšti savo samprotavimus pareiškime išdėstytais klausimais.“

16. 2001 m. liepos 11 d. Vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjo apeliacinį skundą dėl minėto sprendimo *inter alia* konstatuodamas, kad:

„nepagrįsti pareiškėjo teiginiai, jog [atitinkamos] Pataisos darbų kodekso normos prieštarauja Konstitucijai. Pareiškėjas privalo įvertinti, kad jis yra nuteistas laisvės atėmimu ir todėl jo teisinė padėtis yra kitokia, nei kitų žmonių, kurie nėra pažeidę įstatymo <...>.

Kaip matyti iš bylos medžiagos, pareiškėjas [1999 m. liepos 20 d.] buvo nubaustas ne už tai, kad susirašinėjo su visuomenės informavimo priemonių atstovais, o už tai, kad pažeidė Pataisos darbų kodekso 50 str. nustatytą kreipimosi [su tokia korespondencija] per pataisos darbų įstaigos administraciją tvarką. Tas pats

pažymėtina ir dėl pareiškėjo teiginių, jog jis skundžiamu nutarimu buvo nubaustas už kritiką, įsitikinimų turėjimą ar informacijos skleidimą.“

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

17. Tuo metu galiojusio Pataisos darbų kodekso 49 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad nuteistiesiems leidžiama siųsti laiškus, neribojant jų kiekio. Minėto 49 straipsnio 3 dalyje buvo įtvirtintas reikalavimas, kad pataisos darbų įstaigos administracija nuteistųjų laiškus išsiųstų adresatams ne vėliau kaip per tris dienas nuo tos dienos, kurią laiškas buvo gautas arba nuteistojo įteiktas.

18. Pataisos darbų kodekso, galiojusio bylai reikšmingu metu, 50 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad nuteistieji turi teisę kreiptis „su pasiūlymais, pareiškimais ir skundais į valstybės organus, visuomenines organizacijas ir pareigūnus“. Šia nuostata pataisos darbų įstaigos administracijai taip pat buvo suteikta teisė pridėti prie jų su tuo susijusius aiškinamuosius raštus.

19. Iki 1999 m. birželio 25 d. Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta, kad prokurorui adresuota nuteistųjų korespondencija yra necenzūruojama. Nuo 1999 m. birželio 25 d. pakeistame kodekse buvo numatyta, kad valstybės institucijoms ir Europos Žmogaus Teisių Teismui adresuota korespondencija yra necenzūruojama.

20. Vadovaujantis tuo metu galiojusio Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 5 ir 6 dalimis, nuteistiesiems buvo draudžiama siųsti „kolektyvinius skundus bei pareiškimus“ arba kreiptis su skundais „už kitus nuteistuosius.“

21. Vadovaujantis tuo metu galiojusio Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 6 dalimi, nuteistųjų korespondencija galėjo būti siunčiama tik per pataisos darbų įstaigos administraciją.

22. Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių, galiojusių bylai reikšmingu metu, 7.3.2 punkte buvo numatyta:

„[Nuteistųjų] pasiūlymai, pareiškimai ir skundai, kuriuose keliamus klausimus yra kompetentinga spręsti pataisos darbų įstaigos administracija, adresatui nesiunčiami, o nagrinėjami vietoje. Pataisos darbų įstaigos vadovybės įpareigotas darbuotojas, išnagrinėjęs pasiūlymą, pareiškimą ar skundą, surašo pažymą <...> ir perduoda ją įsegti į nuteistojo asmens bylą. Nuteistajam nesutikus, pasiūlymas, pareiškimas ar skundas išsiunčiamas adresatui kartu su administracijos pažyma. <...> Jei nuteistasis pakartotinai siunčia analogiško turinio pasiūlymą, pareiškimą arba skundą, įstaigos administracija pridedamoje pažymoje nurodo, <...> koks nuteistajam buvo duotas atsakymas. Jei organas, organizacija ar pareigūnas, į kuriuos kreipiasi pasiūlymu, pareiškimu ar skundu nuteistasis, yra nekompetentingi spręsti keliamus klausimus, įstaigos administracija rekomenduoja nuteistajam peradresuoti pasiūlymą, pareiškimą ar skundą. Nuteistajam atsisakius peradresuoti, pasiūlymas, pareiškimas arba skundas išsiunčiamas adresatui.“

23. Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinosios taisyklės (V priedas), galiojusios bylai reikšmingu metu, draudė nuteistiesiems naudotis kompiuteriais.

24. Pagal naują Pataisos darbų kodeksą, galiojusį 2001 m. liepos 18 d., buvo draudžiama cenzūruoti nuteistųjų korespondenciją, siunčiamą valstybės institucijoms ir Europos Žmogaus Teisių Teismui. Remiantis šio Kodekso 41 straipsniu, visa kita korespondencija galėjo būti cenzūruojama tik kompetentingos institucijos (prokuroro ar įstaigos direktoriaus) nutarimu ar teismo (teisėjo) nutartimi, priimama kiekvienu konkrečiu atveju.

25. 2003 m. kovo 24 d. nutarimu Konstitucinis Teismas konstatavo, kad vidaus teisės aktai pažeidžia Konstituciją, kadangi jais leidžiamas nepagrįstas nuteistųjų korespondencijos cenzūravimas. Konstitucinis Teismas taip pat nurodė, kad kiekvienu konkrečiu cenzūravimo atveju turi būti nurodyti konkretūs jo pagrindai.

26. Kai kurios kitos vidaus teisės nuostatos dėl nuteistųjų korespondencijos cenzūravimo yra apibendrintos bylose *Valašinas prieš Lietuvą* (no. 44558/98, 2001-07-24, §§ 94–97, ECHR 2001-VIII) ir *Puzinas (Nr. 1) prieš Lietuvą* (no. 44800/98, 2002-03-14, §§ 15–17).

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMO

27. Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis, kuriame, kiek tai reikšminga bylai, numatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo <...> susirašinėjimas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje <...>, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams <...>.“

28. Vyriausybė tvirtino, kad įstatymuose nustatytas reikalavimas nuteistiesiems siųsti savo korespondenciją per pataisos darbų įstaigos administraciją ir pareiškėjui skirta nuobauda už šio reikalavimo pažeidimą neatėmė galimybės pareiškėjui naudotis susirašinėjimo laisve. Bet kuriuo atveju, tuo metu galiojusio Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 6 dalies ir Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.3.2 punkto reikalavimai atitiko bendrąjį interesą užkirsti kelią nuteistųjų piktnaudžiavimui, siekiant veiksmingesnio jų skundų nagrinėjimo ir pataisos darbų įstaigų administracijos teisinės pagalbos nuteistiesiems teikimo. Vyriausybė taip pat teigė, kad bylai reikšmingu metu galioję vidaus teisės aktai nedraudė nuteistiesiems siųsti korespondenciją privačioms organizacijoms, tokioms kaip žiniasklaida. Apskritai bylai reikšmingu metu galiojusiais vidaus teisės aktais buvo tinkamai ginama pareiškėjo teisė į jo susirašinėjimo gerbimą.

29. Pareiškėjas teigė, kad 1999 m. liepos 20 d. jam skirta nuobauda patvirtino, jog pagal bylai reikšmingu metu galiojusius vidaus teisės aktus jam, kaip kaliniui, buvo draudžiama siųsti skundus ir pareiškimus savo ir kitų nuteistųjų vardu valstybės institucijoms, žiniasklaidai ir visuomeninėms organizacijoms. Pareiškėjas tvirtino, kad pagal vidaus teisę jis nebuvo apsaugotas nuo pataisos darbų įstaigos administracijos savavališko trukdymo pasinaudoti teise į susirašinėjimą. Ginčijamomis vidaus teisės nuostatomis buvo leidžiamas nuteistųjų korespondencijos cenzūravimas be jokios atrankos. Todėl pareiškėjas bijojo, kad jo skundas dėl kalinimo sąlygų bus cenzūruotas, jeigu jis jį siųs per pataisos darbų įstaigos administraciją.

30. Teismas pastebi, kad 1999 m. liepos 20 d. pareiškėjui buvo skirta negriežta drausminė nuobauda – atimta teisė gauti siuntinį artimiausio pasimatymo metu. Kaip patvirtino Vyriausiasis administracinis teismas, tokios nuobaudos priežastis buvo tai, kad pareiškėjas 1999 m. liepos 9 d. išsiuntė rašytinį skundą dėl kalinimo sąlygų neteisėtu būdu, t. y. ne per pataisos darbų įstaigos administraciją, taip pažeisdamas tuo metu galiojusio Pataisos darbų kodekso 50 straipsnio 6 dalį (žr. 16 ir 18 punktus pirmiau). Teismas mano, kad minėta nuobauda buvo apribota pareiškėjo teisė į tai, kad būtų gerbiamas jo susirašinėjimas Konvencijos 8 straipsnio 1 dalies požiūriu. Nors ji neturėjo tiesioginės įtakos ginčijamo skundo išsiuntimui ar pristatymui, šios nuobaudos skyrimu buvo siekiama daryti įtaką pareiškėjo tokio pobūdžio korespondencijos siuntimo būdai ateityje.

31. Minėtas apribojimas prieštarautų Konvencijos 8 straipsniui, nebent jis būtų „nustatytas įstatymo“, juo būtų siekiama vieno ar kelių šios nuostatos antroje dalyje nurodytų teisėtų tikslų ir jis būtų „būtinai demokratinėje visuomenėje“ tam tikslui pasiekti (plg. žr. *inter alia Calogero Diana v. Italy*, 1996-11-15, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V, §§ 32–33; *Petra v. Romania*, 1998-09-03, *Reports* 1998-VII, §§ 37–40).

32. Teismas sutinka, kad šioje byloje nagrinėjami vidaus teisės aktai yra parengti pakankamai aiškiai ir tiksliai. Be to, jie buvo prieinami ir galėjo būti ginčijami teismuose (plg. žr. cituotus sprendimus *Calogero Diana* ir *Petra* bylose, *ibid.*). Todėl apribojimas atitiko reikalavimą „būti numatytam įstatyme“, nurodytą Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje. Teismas taip pat pastebi, kad šiuo apribojimu buvo siekiama teisėto tikslo užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams.

33. Dėl apribojimo būtinumo Teismas mano, kad įprasti ir pagrįsti kalinimo reikalavimai gali pateisinti nuteistųjų skundų dėl elgesio su jais ir kalinimo sąlygų vidaus tyrimo sistemą (plg. žr. *Silver and Others v. the United Kingdom*, 1980-10-01 Commission Report, § 301). Atsižvelgiant į šį tikslą, kai kurios nuteistųjų korespondencijos kontrolės priemonės, tokios kaip atsitiktiniai patikrinimai (išskyrus laiškus, susijusius su teismo nagrinėjimo klausimais pagal vidaus teisę ar Konvenciją), gali būti vykdomos ir pačios savaime nėra nesuderinamos su Konvencija (*Silver and Others v. the United Kingdom*, 1983-03-25, Series A no. 61, § 98; *a contrario, Jankauskas v. Lithuania* no. 59304/00, 2005-02-24, §§ 21–22). Tačiau tai nereiškia, kad

korespondencija gali būti sustabdoma dėl joje reiškiamų skundų, susijusių su pataisos darbų įstaiga, arba užlaikoma, kol tokius skundus iš pradžių išnagrinės pataisos darbų įstaigos administracija.

34. Teismas yra ne kartą kritikavęs atitinkamus Lietuvos teisės aktus, o ypač juose vartojamą gana neapibrėžtą „cenzūros“ sąvoką, dėl kurios keliose bylose buvo nustatyti valstybės institucijų piktnaudžiavimo atvejai, dėl nepagrįsto nuteistųjų korespondencijos tikrinimo ar užlaikymo (pirmiau minėtas sprendimas *Jankausko* byloje, §§ 19–23; pirmiau minėtas sprendimas *Puzino (Nr. 1)* byloje, §§ 20–22; *Čiapas v. Lithuania* no. 4902/02, 2006-11-14 negalutinis sprendimas, §§ 24–26). Tačiau ši byla yra visiškai kitokia. Visų pirma Teismas atkreipia dėmesį, kad pareiškėjo skundai buvo tinkamai išnagrinėti teismine tvarka Vyriausiam administraciniame teisme (žr. 16 ir 30 punktus pirmiau). Antra, pareiškėjas nepateikė argumentų, keliančių abejonių dėl skirtos nuobaudos proporcingumo. Trečia, pareiškėjas neįrodė, kad galimos cenzūros baimė yra pateisinama priežastis nepaisyti akivaizdžiai teisėtos pataisos darbų įstaigos taisyklės dėl skundų siuntimo. Ketvirta, pareiškėjui skirta nuobauda nebuvo griežta. Konkrečiomis šios bylos aplinkybėmis Teismas mano, kad valstybės institucijos šioje byloje neperžengė vertinimo laisvės ribų, o apribojimas buvo proporcingas ir būtinas demokratinėje visuomenėje.

35. Todėl Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

II. DĖL KONVENCIJOS 10 IR 11 STRAIPSNIŲ PAŽEIDIMO

36. Pareiškėjas taip pat skundėsi dėl tų pačių faktų pagal Konvencijos 10 (saviraiškos laisvė) ir 11 (susirinkimų ir asociacijos laisvė) straipsnius. Tačiau atsižvelgiant į pirmiau pateiktus svarstymus ir išvadas (žr. 30–35 punktus pirmiau), susijusius su pareiškėjo skundais pagal Konvencijos 8 straipsnį, Teismas nemano, kad būtina nagrinėti šiuos skundus atskirai pagal Konvencijos 10 ar 11 straipsnį.

Dėl šių priežasčių teismas vienbalsiai

1. *Nustato*, kad Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas;
2. *Nustato*, kad nebūtina nagrinėti bylą atskirai pagal Konvencijos 10 ir 11 straipsnius.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2007 m. sausio 9 d. vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

S. NAISMITH
Kanclerio pavaduotojas

J.-P. COSTA
Pirmininkas